

Ігор Райківський, Андрій Королько

ЯК ВИКОНУВАТИ КУРСОВУ РОБОТУ

Методичні рекомендації

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ЯК ВИКОНУВАТИ КУРСОВУ РОБОТУ

Методичні рекомендації

Івано-Франківськ
2018

ББК 63.3 (4 Укр) я 73

Райківський І., Королько А. Як виконувати курсову роботу. Методичні рекомендації для студентів спеціальностей 014 «Середня освіта (Історія)» і 032 «Історія та археологія». Івано-Франківськ, 2018. 56 с.

Рецензенти:

І.В. Пилипів – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних та фундаментальних дисциплін Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту Тернопільської національного економічного університету

С.Й. Кобута – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

У запропонованій методичній розробці містяться рекомендації студентам спеціальностей 014 «Середня освіта (Історія)» і 032 «Історія та археологія» щодо підготовки, написання, оформлення та захисту курсових робіт на кафедрі історії України і методики викладання історії. У методичних рекомендаціях запропоновано конкретні приклади оформлення різних елементів курсових робіт, що виконуються на факультеті історії, політології і міжнародних відносин.

Рекомендовано до друку Вченою радою Факультету історії, політології і міжнародних відносин ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 5 від 18 грудня 2018 р.).

ПЕРЕДМОВА

За своєю суттю наукове дослідження – це цілеспрямоване пізнання, чітко організований комплекс дій, спрямованих на отримання нових знань, що розкривають той чи інший процес, явище в природі або суспільстві з метою використання їх у практичній діяльності. Метою наукових історичних досліджень є всебічне, достовірне вивчення відповідного об'єкта, процесу або явищ, їх структури, взаємозв'язків і відносин на основі розроблених принципів і методів пізнання, а також здобуття і впровадження у виробництво корисних для людини результатів. Науково-дослідна робота студентів у вищій школі проводиться в певній послідовності, написання курсової роботи є одним з її етапів.

Курсова робота – це творча дослідницька робота, що виконується самостійно, свідчить про вміння студента працювати з літературою, узагальнювати й аналізувати фактичний матеріал, використовувати теоретичні знання і практичні навички, отримані під час оволодіння відповідною освітньо-професійною програмою, має елементи наукового дослідження.

Робота студента над курсовою темою для студентів спеціальностей 014 «Середня освіта (Історія)» та 032 «Історія та археологія» факультету історії політології і міжнародних відносин пов'язана з поглибленим вивченням теорії, зведенням у систему раніше здобутих знань та оновленням їх у процесі практичного вирішення поставленої проблеми, формуванням і розвитком компетентностей самостійного дослідження та експериментування. Підготовка курсової роботи за обраною спеціальністю підвищує наукову ерудицію студента, розширює пізнавальні інтереси, поглиблює теоретичну підготовку майбутнього фахівця.

При написанні курсової роботи студент повинен керуватися положеннями Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», положеннями навчально-методичної документації, розробленої в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та факультетом історії, політології і міжнародних відносин, Кодексом честі та Положенням про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі студентів тощо.

Положення про курсові роботи

Курсові роботи виконуються з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних студентами під час навчання, та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

I. Затвердження тематики курсових робіт

1.1. Тематика курсових робіт повинна розроблятися щорічно і відповідати завданням навчальної дисципліни. Вона затверджується на засіданнях кафедр факультету історії, політології і міжнародних відносин до початку навчального року. Кафедри доводять тематику робіт до відома студентів.

1.2. Кожний студент має обрати протягом першого місяця навчального семестру тему роботи, визначену відповідними кафедрами, або запропонувати свою з обґрунтуванням доцільності її розробки. Заява встановленого зразка подається на ім'я завідувача кафедри (*див. Додаток А*).

1.3. Закріплені за студентами теми курсових робіт кафедри подають на затвердження декана факультету.

1.4. Курсові роботи виконуються згідно з навчальними планами підготовки студентів спеціальностей 014 «Середня освіта (Історія)» та 032 «Історія та археологія» ОР «Бакалавр».

II. Підготовка курсових робіт

2.1. Керівники курсових робіт призначаються з числа фахових спеціалістів – докторів наук, професорів та кандидатів наук, доцентів, що мають бути затверджені Вченою радою факультету історії і політології на основі подання відповідних кафедр.

2.2. Відповідно до теми, керівник дає студенту підписане завідувачем кафедри завдання на курсову роботу (*див. Додаток Б*), де вказує питання, що розроблятимуться, рубіжні заходи контролю і термін закінчення роботи, рекомендує джерела та літературу.

2.3. Формою керівництва на період виконання студентами курсових робіт є, в основному, індивідуальні консультації, що проводяться регулярно через співбесіду або письмово. Окремі питання (організаційні, методика історичного дослідження тощо) можуть розглядатися на групових консультаціях.

2.4. Завершена робота, підписана студентом, подається керівнику не пізніше, ніж за тиждень до захисту. Керівник має написати відгук на роботу і подати завідувачу кафедри.

2.5. Завідувач кафедри на основі поданих матеріалів вирішує питання про допуск студента до захисту, ставлячи свій підпис на титульній сторінці курсової

роботи, а також призначає рецензента, як правило, з числа викладачів даної кафедри. До рецензування робіт можуть залучатися викладачі кафедр факультету історії, політології і міжнародних відносин або інших кафедр, якщо вони є спеціалістами з відповідної теми.

2.6. Завідувач кафедри або науковий керівник мають право не допустити курсову роботу до захисту. Термін доопрацювання роботи визначається на засіданні кафедри в присутності студента. Витяг з протоколу засідання кафедри подається в деканат факультету історії, політології і міжнародних відносин.

2.7. Студент, який не подав курсову роботу на захист згідно із встановленим терміном, має академічну заборгованість. Дата і місце захисту визначаються на засіданні кафедри і мають бути погоджені з деканатом факультету історії, політології і міжнародних відносин.

III. Порядок захисту курсових робіт

3.1. Захист курсової роботи проводиться перед комісією у складі двох-трьох викладачів кафедри за участю керівника роботи і студента.

3.2. Курсові роботи захищаються за графіком, який визначає деканат факультету історії, політології і міжнародних відносин та доводить його до відома кафедр і студентів.

3.3. Секретар, що призначається з числа студентів, оформляє протокол засідання комісії про захист курсових робіт, який підписують голова і члени комісії.

3.4. Захист починається виступом студента (в межах 5–10 хвилин), в якому він дає загальну характеристику праці, висвітлює її основний зміст, а згодом відповідає на питання комісії, що стосуються теми курсової роботи. На закінчення голова або один із членів комісії зачитує відгук рецензента, після чого відбувається обговорення з приводу оцінки за роботу.

3.5. Результати захисту курсової роботи оцінюються за стобальною шкалою: «відмінно» (90–100 б.), «добре» (70–89 б.), «задовільно» (50–69 б.), «незадовільно» (1–49 б.). Керівник роботи виставляє оцінки в заліково-екзаменаційну відомість та залікову книжку студента.

3.6. Оцінювання курсової роботи визначається за такими критеріями: 1) відповідність змісту обраній темі; 2) наявність глибоко продуманої в усіх її складових частинах програми дослідження; 3) ґрунтовність, повнота і критичність аналізу літератури з проблеми дослідження; 4) успішність виконання дослідного завдання, глибина аналізу зібраного фактичного матеріалу; 5) літературне, технічне й естетичне оформлення роботи; 6) вчасність подання роботи на рецензування.

Оцінка «відмінно» виставляється в тому разі, якщо зміст відповідає темі,

робота містить добре продуману і правильно оформлену програму дослідження та ґрунтовний, критичний аналіз наукової літератури з відповідної проблеми, теоретичний матеріал органічно сполучений з практичним, судження студента відзначаються оригінальністю, студент продемонстрував високий рівень самостійності під час виконання курсової роботи, яка грамотно написана, охайно оформлена та вчасно подана науковому керівникові.

Оцінка «добре» ставиться за наявності незначних недоліків – недостатньо точних висновків, поодиноких випадків порушення логіки викладу, вимог стилю, перевантаженості цитатами, огріхами в оформленні й т. п.

За наявності значних недоліків – неправильно розроблено програму дослідження, тему проаналізовано поверхово, не витримано вимоги до оформлення роботи тощо – виставляється оцінка «задовільно». Однак у цьому випадку робота має в цілому завершений характер, а недоліки – не принципові для результатів дослідження.

Якщо курсова робота загалом не відповідає встановленим вимогам до такого роду праць, ставиться оцінка «незадовільно».

3.7. Якщо на захисті курсова робота оцінена «незадовільно», комісія вирішує, чи можна подати роботу на повторний захист із доопрацюванням, чи студент зобов'язаний опрацювати нову тему, запропоновану відповідною кафедрою. Термін повторного захисту роботи визначає деканат факультету, але не пізніше терміну, встановленого ректоратом на ліквідацію академічної заборгованості.

IV. Порядок зберігання курсових робіт

4.1. Захищена курсова робота облікується і повинна зберігатися на кафедрі протягом одного року. Студент може зняти копію своєї роботи, написавши відповідну заяву на ім'я завідувача кафедри.

4.2. Курсові роботи після завершення терміну зберігання списуються комісією, яку створює завідувач кафедри.

Методичні рекомендації до виконання та оформлення курсових робіт

Курсова робота – це праця науково-дослідницького характеру, що виконується під керівництвом викладача. У ній студент демонструє вміння працювати з джерелами і літературою, що дає змогу науково аналізувати історичний процес, простежувати причинно-наслідкові зв'язки, робити логічні й обґрунтовані висновки. Вона має бути написана в науковому стилі, державною мовою і відповідно оформлена. У цілому процес підготовки курсової роботи можна умовно поділити на декілька етапів.

Будь-яке наукове дослідження починається з вибору теми. Тематику робіт розробляє і пропонує для студентів кафедра. Вибір теми – короткий за часом, але надзвичайно важливий етап, від якого залежить значна частина успіху. Якщо тема студенту цікава, виконання курсової роботи може стати для нього захоплюючою справою, в процесі якої поглиблюються знання з відповідного навчального курсу, з'являються дослідницькі навички і вміння. Водночас у студента можуть виникнути деякі труднощі з визначенням конкретних завдань дослідження, розробкою його методики і т. п. Цього не треба боятися, визначення предмета, об'єкта, мети дослідження та ін., а також його основні завдання, можливо, будуть уточнюватися в процесі вивчення літератури, присвяченої порушеній проблемі.

На другому етапі підготовки курсової роботи студенту слід скласти й опрацювати бібліографію – список літератури на обрану тему. Перелік книг, журналів, статей та ін. має бути з вказівкою вихідних даних (автор, назва роботи, місце і рік виходу, номер тому в багатотомних виданнях, кількість сторінок тощо). Крім інформації, що безпосередньо стосується теми курсової роботи, слід ознайомитися з літературою зі споріднених спеціальностей, аналіз якої також може бути корисним при розробці окремих питань теми. Доцільно починати пошук літератури з перегляду бібліотечних і систематичних каталогів, що містять відомості про те, які праці з тієї чи іншої проблеми зосереджені в бібліотеці. Однак такі картотеки, на жаль, далеко не повні, потрібно переглянути наукові й історико-краєзнавчі журнали, в яких можуть бути надруковані праці з теми дослідження. Показчик статей, опублікованих у часописі впродовж певного року, часто друкувався в кінці останнього номера за кожен рік видання. Підказати потрібну літературу можуть також списки використаної літератури, наведені в кінці монографій і статей.

Сучасний доступ до мережі Інтернет значно розширює географію пошуку літератури і джерел. Зокрема, це дає змогу знаходити й використовувати раніше практично не доступні студентам публікації в іноземних наукових журналах. У мережі Інтернет студент може ознайомитися з текстами монографій і наукових

статей, дисертацій, авторефератів, які є в бібліотеках не лише України, але й інших країн, не відходячи від екрана свого комп'ютера. Так, набули популярності онлайн бібліотеки україномовної літератури, одна з найбільших (але далеко не єдина) – “Чтиво”.

Назви і вихідні дані джерел доцільно виписувати на окремих картках, щоб було легше згодом скласти картотеку друкованих праць за алфавітним, тематичним чи хронологічним принципами. Бібліографічний пошук на цьому не припиняється, слід постійно стежити за новими надходженнями. На даному етапі необхідно накреслити основні орієнтири, що визначатимуть напрямок наукового пошуку в майбутньому, позаяк їх відсутність призведе до втрати мети, хаотичного нагромадження не пов'язаного між собою матеріалу, літературу слід вивчати цілеспрямовано.

На третьому етапі студент опрацьовує літературу, що міститься в бібліографії, акцентуючи увагу на виданнях, рекомендованих керівником. Вивчення літератури доцільно починати з узагальнюючих праць, у яких матеріал викладено в найбільш доступній формі, а також з науково-довідкової літератури. Такий підхід дає змогу спочатку ознайомитися з коротким і найбільш загальним викладом теми, зосередити свою увагу на основних питаннях. Усвідомивши логіку теми, можна переходити до спеціальних, вузких тем, фахової літератури, в якій розкриваються окремі аспекти дослідження. Опрацювання матеріалу, особливо першоджерел, здійснюється через конспекти – короткі письмові виклади змісту книги, статті тощо. Крім зручного і популярного серед дослідників ксерокопіювання з виділенням (бажано олівцем або маркером) важливих думок, висловлених у тексті, рекомендується робити як короткі виписки з праць, так і записи власних думок та суджень щодо теми дослідження. При вивченні літератури, за словами автора посібника з “Методології і організації наукових досліджень” О.Крушельницької, використовується “не вся інформація, що міститься в ній, а лише та, яка має безпосереднє відношення до теми. Критерієм оцінки прочитаного є можливість його практичного використання в роботі”.

Конспект зручно робити у формі цитат з одного боку листа паперу, свої ж міркування записувати не в тексті конспекту, а на полях. Уривки з опублікованих джерел і принципово важливі судження науковців слід виписувати дослівно. Наукова цінність курсової роботи суттєво підвищиться, якщо в ній використано неопубліковані архівні документи. Для записів доцільно використовувати спеціальний зошит або окремі картки паперу. Поряд із записом обов'язково вказують джерело (автора, назву праці, місце видання, видавництво, рік видання), сторінку, з якої робиться виписка, а також тему або проблему, до якої відноситься запис. На наш погляд, зручніший конспект на картках, що дають змогу класифікувати зібраний матеріал за розділами курсової роботи для зручності

користування. Картки групують і зберігають у папках, на яких пишуть назву теми та відповідний пункт плану роботи. Якщо виписку з одного джерела зроблено на кількох аркушах, вони мають бути пронумеровані й скріплені. Не варто сліпо довірятися усім твердженням у літературі, бо видання могли бути написані з різних ідеологічних позицій, зазнавати потужного партійно-ідеологічного тиску, зокрема, в радянський період.

Опрацьовуючи джерела і літературу, студенту варто звернути увагу на посилання, джерела, звідки той чи інший автор почерпнув інформацію. Це потрібно для того, щоб при потребі самостійно переглянути книжку або журнал. Типовою помилкою для молодих дослідників є намагання зібрати максимальний обсяг інформації без врахування власних можливостей і резервів часу, відведеного для роботи. Не можна забувати, що вони обмежені, для дослідницької роботи необхідно визначити оптимальну кількість матеріалу, як казав Козьма Прутков (автор афоризмів, колективний псевдонім, вигаданий російськими письменниками Олексієм Толстим та його двоюрідними братами Жемчужниковими в ХІХ ст.), “ніхто не обійме неосяжного” (“никто не обнимет необъятного”). На даному етапі, як правило, остаточно викристалізовується план роботи, який студент погоджує з керівником. Зрозуміло, що далі не виключається можливість уточнення, деталізації, а часом і перебудови плану.

Повнота і якість зібраного матеріалу справляє вирішальний вплив на результати дослідження. Під час збору матеріалів для наукового дослідження слід керуватися такими принципами:

- матеріали повинні збиратися цілеспрямовано, залежно від мети і завдань наукового дослідження;

- зібрані матеріали треба групувати за розділами відповідно до плану роботи (як правило, в окремі папки із зав'язками), щоб пізніше легше їх знайти. Якщо деякі матеріали можуть бути використаними для підготовки різних розділів роботи, то в такому випадку вони поміщаються в першому з названих розділів, а в інших – роблять помітки про їх місце розташування;

- сам процес збору матеріалів складається з двох стадій: спочатку матеріал накопичується без оцінки його значення, а пізніше дослідник (як правило, в домашніх умовах) проводить його фільтрацію, відбір, групування і т. д.;

- опрацьовуючи архівні джерела і літературу, дослідник має дотримуватися певної послідовності.

Четвертий етап безпосередньо пов'язаний з написанням курсової роботи. Підготовка рукопису роботи – це копіткий процес, що потребує великої зосередженості, часу й напруженої праці. Помиляється той, хто вважає, що головне – зібрати матеріал, а літературне оформлення здобутих результатів – справа кількох днів. Для того, щоб почати написання основного тексту роботи, не

обов'язково зібрати всю заплановану інформацію. Якщо дослідник цілеспрямовано зібрав та опрацював хоча б частину інформації, що компактно охоплює якийсь історичний період дослідження (розділ, підрозділ), є підстави приступати до написання роботи. Так краще, бо часткова зміна форми діяльності (збір матеріалу і написання тексту) дасть змогу підвищити працездатність за рахунок уникнення одноманітності в роботі. Як кажуть у народі, “кращий відпочинок – зміна діяльності”. Крім того, в дослідника буде можливість побачити, якого матеріалу йому бракує, а які джерела є однотипними, більше не треба збирати такого типу інформацію. При написанні роботи рекомендується від самого початку робити посилання, можна спрощено, тільки “для себе” (просто вказувати місце для посилання і назву видання чи прізвище автора), а вже на завершальній стадії – дати повні вихідні дані використаної літератури.

У процесі написання роботи особливо важливими для автора є ясність, стислість викладу, систематичність і послідовність у подачі матеріалу. Текст рукопису слід обов'язково поділяти на абзаци, тобто на частини, що починаються з нового рядка. Абзац – як цеглина, з якої складається будинок, служить основою для будь-якої наукової роботи. Правильна розбивка на абзаци, з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків, полегшує читання і засвоєння змісту того чи іншого матеріалу. Критерієм такого поділу виступає зміст написаного, а кожний абзац включає самостійну думку, що міститься, як правило, в кількох реченнях. Тут важливо знати міру, бо навряд чи правильно, коли на одній сторінці стандартного формату (А 4) міститься близько 10 і навіть більше абзацив; з іншого боку, часом трапляється, що один абзац у студентській роботі охоплює дві-три сторінки.

“У рукописі слід уникати повторень, – стверджує О.Крушельницька, – не допускати переходу до нової думки, поки перша не отримала повного закінченого вираження. Не можна допускати в рукописі розтягнуті фрази ..., (слід) писати за можливістю короткими і зрозумілими реченнями. Текст краще сприймається, якщо в ньому виключені тавтології, часте повторення тих самих слів і виразів... Виклад має бути безпристрасним, містити критичну оцінку існуючих точок зору, висловлених у літературі з даного питання”. У тексті не прийнято писати від першої особи: “я вважаю” і т. п., а в разі потреби – тільки в третій особі: “на нашу думку”, “на наш погляд” тощо. Не рекомендується перевантажувати рукопис дуже великими цитатами (на півсторінки і більше), цифрами, бо це ускладнює сприйняття тексту. Однак не слід взагалі відмовлятися від такого матеріалу – цитат, статистики, тому що за ними читачі можуть перевірити висновки, зроблені автором. Весь допоміжний матеріал краще подавати в додатках у кінці роботи, що позначаються не цифрами, а літерами.

Цитати в рукописі повинні мати точні посилання на джерело, звідки

отримано інформацію. Автору слід дотримуватися єдності умовних позначок і скорочень слів, приміром, писати *10 т* (без крапки), а не *10 тонн*, назви організацій, установ і т. п. перший раз вказувати повністю, а наступні – скорочено (див.: “... *Українське національно-демократичне об’єднання (далі – УНДО)*”, в наступних випадках писати просто *УНДО*). Якщо в основному тексті роботи умовні скорочення трапляються досить часто, то на початку (після змісту) рекомендується дати *Список умовних скорочень*. При написанні роботи необхідно дотримуватися плану, назви розділів і підрозділів мають бути порівняно короткими, мати проблемний характер. Кожний розділ логічно починати з *короткого* вступу, розкрити в межах максимум кількох абзаців суть історичного періоду, умов для діяльності тої чи іншої організації, постаті і т. п. Наприкінці кожного з розділів і підрозділів обов’язково слід робити лаконічні (не більше 1–2 абзаців) та аргументовані висновки, що випливають із тексту цієї частини роботи.

За словами О.Крушельницької, “слід дотримуватися принципу: у висновках слід йти від конкретних до більш загальних і важливих положень. Характерною помилкою при написанні висновків є те, що замість формулювання результатів дослідження, зазначається, що робилося в даній роботі і про що вже писалося в основному змісті. Виходить повторення матеріалу... Закінчення ... зазвичай буває невеликим за кількістю сторінок (у межах 3–5 стор. – *І.Р.*), але містким за кількістю інформації”. При написанні роботи варто приділяти значну увагу мові і стилю викладу матеріалу.

Практичне написання роботи включає такі структурні елементи: 1) титульну сторінку (див. *Додаток В*); 2) зміст (див. *Додаток Г*); 3) вступ; 4) основний текст, який поділений на декілька розділів, що, в свою чергу, можуть ділитися на підрозділи; 5) висновки; 6) список використаних джерел (див. *Додаток Д*); 7) додатки (окремі зразки див. *Додаток Ж*).

У *вступі* необхідно обґрунтувати актуальність (наукову і суспільну), хронологічні і територіальні рамки дослідження, зробити аналіз стану наукової розробки теми та огляд використаних джерел, визначити об’єкт, предмет, мету, завдання і практичне значення роботи. Рекомендується писати остаточний варіант вступу після завершення основної частини праці. Тоді студент матиме змогу точніше розставити в ньому акценти. Зразки написання вступної частини містяться в авторефератах дисертацій.

Основна частина курсової роботи виконується на основі зібраних джерел і літератури. Вона повинна мати елементи творчого, науково-дослідницького характеру, а за структурою і змістом обов’язково відповідати плану. Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

Результати дослідження треба подавати стисло, логічно та аргументовано, уникаючи загальних слів, бездоказових тверджень, тавтології. Кожний розділ і підрозділ завершуються короткими висновками, що впливають з тексту.

У роботі автор дає *посилання* на джерела, звідки взято факт, цитату, думку (див. *Додаток 3*). Посилання є обов'язковим і тоді, коли використовуються цифри, факти, схеми тощо. Цитата, тобто дослівний уривок з тексту або чиїсь слова, обов'язково береться в лапки. Посилатися бажано на останні видання. Пропущені слова чи фрази помічаються трикрапкою (...), але скорочення не повинно перекручувати зміст цитати. Цитування доцільне в міру, щоб робота не мала компілятивний характер.

Посилання має порядковий номер відповідного джерела в списку використаних джерел. У тексті цей номер пишуть у квадратних дужках, наприклад [1], або, якщо посилання робиться на кілька праць, [1 – 3]. Посилання, що супроводжує цитату або переказ конкретної думки, аргумент, цифрові дані тощо, має складатися, як правило, з двох цифр – номера відповідного джерела у кінцевому списку і через кому з малої літери номера сторінки (сторінок), звідки взято інформацію, наприклад [4, с. 63] або [4, с. 28–35]. Наведемо декілька прикладів.

1) *Співавтори О. Аркуша та М. Мудрий у статті про галицьке русофільство розглядають його як різновид національно-політичної свідомості галицьких русинів другої половини ХІХ – початку ХХ ст., що не був проявом спеціально зрадницької української позиції, а швидше пошуком галицькими українцями національно-політичних орієнтирів у новому світі* [5].

2) *У праці «Литературное и политическое украинофильство» О. Мончаловський виокремив серед 12 найбільш визначних діячів Галичини другої половини ХІХ ст. двох лідерів політичного товариства «Руська рада» – Б. Дідицького та І. Добрянського, назвавши їх галицькими «великороссами», засновниками особливої «великорусской» літератури* [36, с. 102].

3) *Загальну картину «національного відродження» розкрили у своїх працях відомі галицькі громадсько-політичні діячі початку ХХ ст. В. Гнатюк і М. Лозинський* [12; 28].

Більш детальну інформацію про правила посилання на використані джерела і літературу можна отримати в бібліографічних відділах бібліотек, а також в офіційних вимогах до дисертаційних робіт. Водночас студенту варто орієнтуватися на бібліографічні описи, що містять наукові журнали, зокрема «Український історичний журнал», «Київська старовина» та ін.

У висновках, що, як і вступ, пишуться в самому кінці, студент підсумовує основні результати свого дослідження. Висновки мають логічно впливати з основної частини роботи. Позитивно, коли автор намічає перспективні аспекти

вивчення проблеми в майбутньому, формулює рекомендації щодо практичного використання здобутих результатів. У висновках необхідно підсумовувати тільки матеріал, викладений в основній частині курсової роботи. Вони мають бути належним чином аргументованими і давати відповіді на завдання, проголошені у вступі, не повинні дублювати висновки в кінці розділів, підрозділів.

Список використаних джерел є органічною частиною курсової роботи, свідчить про ерудицію автора та рівень сформованості навичок роботи з науковою літературою. Він включає джерела (неопубліковані й опубліковані), на які автор безпосередньо зробив посилання, та монографічну літературу, використану при написанні роботи (довідники, праці загального характеру, спеціальні дослідження). Опубліковані джерела і фахову літературу розміщують в алфавітному порядку прізвищ та ініціалів перших авторів або заголовків, нумеруючи кожне з них арабськими цифрами (в напрямку зростання). Доцільно у списку виділяти групи джерел, що мають бути пронумеровані окремо (див. *Додаток Д*).

Наприклад: I. Збірники документів і матеріалів. II. Мемуари і спогади. III. Монографії і статті. IV. Науково-довідкова література тощо. Спочатку вказуються роботи вітчизняних авторів, написані кирилицею, а згодом – праці зарубіжних істориків (латинкою). Назви архівів подають у такій послідовності: центральні, місцеві, зарубіжні.

Оформлення списку ведеться згідно з правилами бібліографічного опису друкованих творів. Складаючи опис, слід дотримуватися таких вимог:

- 1) використовувати елементи опису, які відповідають міждержавним стандартам;
- 2) дотримуватися єдиної форми написання елементів опису й послідовності їх розташування;
- 3) точно відтворювати відомості про використане джерело.

У складніших випадках слід звернутися до спеціальної літератури (див. список рекомендованої літератури) або проконсультуватися в бібліографічному відділі бібліотеки та у наукового керівника.

Додатки оформлюють як продовження курсової роботи, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті роботи. Кожний додаток повинен подаватися з нової сторінки, мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої букви симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, наприклад додаток А, додаток Б і т. д. До додатків включають архівні матеріали, таблиці, карти, схеми, графіки тощо. Обов'язково слід зробити посилання на джерело, звідки взята дана інформація.

Вступ, кожен з розділів, висновки, список використаних джерел, додатки слід починати з нової сторінки.

Нарешті, дуже важливий, *п'ятий етап* підготовки курсової роботи передбачає технічне оформлення і розглядається в наступному підрозділі.

Дотримання послідовності етапів підготовки курсової роботи, що на практиці не існують у «чистому вигляді», часто «перехрещуються», сприяє формуванню в дослідника вміння правильно планувати й організувати свою працю. Однак чіткого розмежування між етапами, по суті, не може бути. Вище наведена схема є тільки загальним орієнтиром для будь-якого наукового дослідження – від курсової чи дипломної (на рівні бакалавра або магістра) роботи студента до кандидатських і докторських дисертацій. У разі потреби, при погодженні з науковим керівником, студент може неодноразово вносити зміни в структуру роботи. Зокрема, первинна обробка зібраного матеріалу може змусити переглянути методiku, початковий план, звужити або розширити об'єкт, предмет, хронологічні рамки дослідження і т. п.

Технічне оформлення роботи

Завершивши написання курсової роботи, студенту потрібно її уважно і скрупульозно вчитати, особливу увагу звернути на послідовний і логічний виклад досліджуваної проблематики. Як відомо, усі факти, положення, цитати, використані в курсовій роботі, повинні мати посилання на опрацьовані джерела. Посилатися рекомендується на останні видання, а на більш ранні – лише у випадках, якщо наявний у них матеріал не ввійшов до останнього видання. Усі слова й терміни треба писати повністю (за винятком загальноприйнятих скорочень). Робота повинна бути написана літературною мовою, чітко й акуратно. Технічні помилки, одруки – це проблема не комп'ютерна, а неуважності, несумлінності конкретного студента.

Курсову роботу рекомендується друкувати за допомогою комп'ютера з одного боку аркуша білого паперу форматом А4 (210x297 мм), до тридцяти рядків на сторінці. Мінімальна висота шрифту 1,8 мм. Текст друкується так, щоб залишилися поля такого розміру: ліве – не більше 30 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє – не менше 20 мм, нижнє – не менше 20 мм. Друк здійснюється комп'ютером з використанням шрифтів текстового редактора Microsoft Word розміром 14 з полуторним міжрядковим інтервалом. Друк повинен бути чітким, стрічки – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту курсової роботи повинна бути однаковою.

Заголовки структурних частин курсової роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкуються великими літерами симетричного тексту. Заголовки підрозділів друкуються малими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Однак, якщо він складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Відстань між заголовком і текстом дорівнює близько 1,5 см (або при друці – 3–4 інтервали). Кожна структурна частина курсової роботи розпочинається з нової сторінки.

Нумерацію сторінок, розділів і підрозділів подають арабськими цифрами. На титульному аркуші роботи, який є її першою сторінкою, номер не ставлять, тоді як на наступних – нумерація проставляється в правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці. Номер розділу в роботі потрібно ставити після слова «РОЗДІЛ», а його заголовок писати з нового рядка. Підрозділи нумеруються в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставляться крапки, як і в кінці номера. Наприклад, 1.2 (другий підрозділ першого розділу) чи 3.1 (перший підрозділ третього розділу).

Особливу увагу слід приділяти оформленню наукового апарату курсової

роботи, що має відповідати чинним стандартам: ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання (К.: ДП «УкрНДНЦ», 2016).

Курсову роботу доцільно переплітати в папці з твердого картону або в спеціальних м'яких прозорих папках-швидкозшивачах.

Захист курсової роботи

Порядок захисту

Захист курсової роботи відбувається у встановлений деканатом факультету історії, політології і міжнародних відносин термін у присутності студентів і комісії, до складу якої входять науковий керівник і викладачі кафедри, на якій виконано роботу. На захисті студент повинен у 7–10-хвилинному виступі викласти мотиви вибору теми, мету роботи, її основний зміст, висновки і рекомендації, після цього відповісти на запитання членів комісії та присутніх. Потім науковий керівник виголошує відгук на роботу. Інші члени комісії та присутні студенти можуть дати оцінку роботи у своїх виступах. Студенту надається можливість відповісти на зауваження, що прозвучали у відгуку та виступах присутніх.

Оцінка за курсову роботу обговорюється на закритому засіданні комісії й оголошується головою комісії на відкритому засіданні в присутності членів комісії та студентів. При оцінці роботи враховуються не тільки висновки наукового керівника, а й виступ студента на захисті, наскільки він володіє матеріалом дослідження та вміє відстоювати свої думки і висновки.

Підготовка і захист

Підготовка до захисту складається з кількох етапів, першим з яких є підготовка тексту усного повідомлення. Свій виступ студент може подати у формі переказу доповіді, покликаної показати високий рівень теоретичної підготовки автора, його ерудицію та здатність дохідливо викласти основні наукові результати проведеного дослідження.

Структурно текст усного повідомлення складається з трьох логічно взаємопов'язаних частин, кожна з яких є самостійним смисловим блоком. У першій, вступній частині, коротко висвітлюється сучасний стан розробки наукової проблеми, якій присвячено роботу, визначається об'єкт, предмет, мета, конкретні завдання і методи дослідження, стисло описується структура роботи. Основну увагу слід присвятити результатам дослідження, зробити загальні висновки, запропонувати практичні рекомендації. Відповіді на запитання членів комісії повинні бути стислими, чіткими і добре аргументованими. Якщо можливі посилання на текст або сторінки курсової роботи, то їх треба обов'язково зробити. Це надає відповідям більшої переконаності, водночас дає змогу підкреслити достовірність результатів проведеного дослідження.

При підготовці до захисту бажано ще раз уважно переглянути весь текст курсової роботи, зробити на чернетці необхідні позначки, вкласти у потрібних місцях закладки.

Текст виступу слід максимально наблизити до усного мовлення, зробити його максимально простим для сприйняття. Для цього, зокрема, потрібно:

- 1) довгі речення, по можливості, замінити короткими;
- 2) у «ключових позиціях» тексту ввести звертання до слухачів, покликані активізувати їхню увагу, наприклад «Як Ви знаєте...»;
- 3) в окремих місцях доповіді замість розповідних речень ввести запитання й відповіді, наприклад: «Чи правильна така думка?»
- 4) виразити словами смислові зв'язки між частинами доповіді (див. Додаток 3), наприклад: «Далі перейдімо до розгляду...», «Наступна проблема...», «І ще одне...» (див. *Додаток І*).

Особливу увагу слід приділити додаткам: таблицям, схемам, картам, вирізкам з документів тощо, що містять у наочній і концентрованій формі найбільш значущі результати виконаної студентом праці. Частину з них бажано підготувати таким чином, щоб мати змогу продемонструвати їх в аудиторії. Корисно провести своєрідну репетицію доповіді в присутності друзів або записати своє повідомлення на диктофон. Не варто відкладати це на останній день або ніч. Бажано закінчити цю роботу за день-два до захисту і зробити перерву, щоб повідомлення викристалізувалося в пам'яті.

Успішний виступ залежить не тільки від наявності добре продуманого тексту чи того, як студент його знає, а й від того, як прочитаний матеріал, від манери триматися, характеру відповідей на запитання членів комісії та присутніх. Під час захисту слід говорити ясно, спокійно, впевнено, граматично правильно, виразно дотримуючись літературної вимови. Студент, який поспішає, «ковтаючи» закінчення, або говорить тихо і нерозбірливо, справляє погане враження. Не краще враження залишає і той, хто не може відірватися від тексту і через це не бачить слухачів, не відчуває їхньої реакції. Відповіді на запитання мають бути короткими і по суті. Перш ніж відповідати, слід уважно вислухати запитання. Якщо Ви його не до кінця зрозуміли, попросіть уточнити. Кількість і характер запитань на захисті курсової роботи значною мірою залежать від успішності виступу. Як правило, велика кількість запитань виникає у членів комісії тоді, коли доповідь була маловиразною, дала обмаль інформації про проведене дослідження.

При підготовці до захисту слід враховувати, що коло запитань, які можуть поставити члени комісії, може бути дещо ширшим за тему курсової роботи, адже на захисті з'ясовується не тільки рівень орієнтації безпосередньо в темі дослідження, а й загальної підготовки з дотичної проблематики. Отже, готуючись до захисту, необхідно повторити за підручниками і конспектами матеріал курсу, насамперед загальні теоретичні питання.

Підготовка презентації на захисті роботи

Презентація є невід'ємною частиною процедури захисту курсових робіт. Виконання візуалізованої презентації має декілька основних цілей: показати здатність студента самостійно осмислити матеріали наукової роботи, систематизувати їх і викласти в доступній для сприйняття формі; виявити ораторські та комунікаційні здібності автора під час викладення основних положень дослідження, а також відповідей на запитання та участі в загальній дискусії; сформувати вміння студента працювати з комп'ютерною технікою і відповідним програмним забезпеченням для показу презентацій тощо.

Загальні правила та вимоги оформлення презентації

З метою ознайомлення слухачів з основними положеннями наукової роботи та забезпечення високої оцінки студенту під час підготовки мультимедійних презентацій потрібно дотримуватися наступних загальних правил:

1. Презентація за смисловою наповненістю і фактичним навантаженням повинна повністю відповідати тексту доповіді. Спершу потрібно написати та узгодити з науковим керівником текст доповіді, а потім на його основі створювати презентацію.

2. Чергування слайдів повинно чітко співпадати зі структурою доповіді. Бажано утримуватися як від забігання наперед, так і до повторів.

3. Не намагайтесь відобразити в презентації увесь текст доповіді! Слайди повинні відображати лише основні положення.

4. Бажано уникати графічного та особливо текстового перевантаження слайдів презентації, а також надмірного використання анімаційних та інших прийомів.

5. Назви і підписи на слайдах не повинні бути занадто малими літерами, щоб навіть з дальніх рядів аудиторії можна було прочитати їх без особливих зусиль. Кегль шрифту повинен бути достатньо великим для комфортного візуального сприйняття. Для цього бажано уникати великої кількості слів, формувати матеріал короткими, зрозумілими реченнями, не більше семи-восьми слів.

6. Ілюстрації – рисунки, графіки, таблиці та ін. – повинні мати чітку, коротку та виразну назву за фактом зображеного.

7. Бажано уникати звукового супроводу презентації, оскільки навіть тихі фонові звуки здатні порушити сприйняття слухачами змісту доповіді.

8. Режим зміни слайдів краще за все встановити за кліком «миші», уникаючи використання таймеру. Це дасть змогу забезпечити максимально

зручний контроль за ходом презентації і мати достатньо часу для пояснення зображеного на слайдах.

9. Необхідно дотримуватися єдиного стилю оформлення презентації і звернути особливу увагу на граматичні, орфографічні та пунктуаційні помилки. Рекомендується перегляд матеріалів підготовленої презентації, як мінімум, двома-трьома зацікавленими людьми з Вашого оточення, включаючи наукового керівника, для виявлення та корекції помилок.

10. Загальним принципом дизайну презентаційної роботи повинен бути «чим менше, тим краще», або «тільки необхідне» за принципом «бритви Оккама» (принцип логіки, згідно якого не треба робити більше припущень, ніж мінімально потрібно – «Сутності не повинні примножуватися»).

11. Не рекомендується використовувати більше трьох кольорів на одному слайді на додачу до двох нейтральних – білого та чорного. Поєднання кольорів фону та літер тексту повинно полегшувати читання останнього. Найкращим рекомендованим варіантом є «світлий фон – темний текст».

12. Рекомендується використовувати лише один тип шрифту на презентацію. Бажано обирати найбільш поширені варіанти – Times New Roman, Arial, Calibri тощо, а не екзотичні або особливо звивисті форми шрифтів, уникаючи надмірного використання курсиву.

13. Нумерація слайдів презентації є обов'язковою. Це дозволить слухачам швидко звертатися до певного слайду під час запитань або дискусії і полегшить викладення основних положень Вашої доповіді.

Рекомендації щодо змісту слайдів презентації

Структура презентації повинна бути максимально наближеною до організації та змісту доповіді. Типова презентація на захисті курсових робіт обов'язково повинна мати наступні слайди:

➤ **Титульний слайд.** Зазначається тема роботи, ПІБ та реквізити автора, місце виконання роботи, ПІБ та реквізити наукового керівника за місцем виконання роботи.

➤ **Слайд актуальності роботи.** Містить необхідний матеріал щодо наукової і суспільної актуальності роботи.

➤ **Слайд мети і завдань.** З'ясовано мету і завдання роботи в окремих абзацах, причому завдання бажано пронумерувати або звести до рубрик, оптимально – чотири-п'ять. Слід використовувати синоніми і близькі за змістом слова, наприклад, «встановлення», «виявлення», «з'ясування» і т. п.

➤ **Слайд об'єкту і предмету роботи.** Можна зачитувати об'єкт і предмет роботи зі слайду.

➤ **Слайд характеристики ступеня наукової розробки проблеми та характеристики першоджерел.** Необхідно на 1–2 слайдах показати використані в роботі групи первинних (першоджерельних) та вторинних (історіографічних) джерел, прізвища авторів (упорядників) та ін.

➤ **Слайди з результатами роботи** (оптимальна кількість – 8–10). Тут містяться отримані результати у вигляді графіків, таблиць, рисунків, діаграм, тощо. Бажано розміщувати не більше двох одиниць інформаційного матеріалу на одному слайді. Загалом для презентації результатів доцільніше використовувати графіки або діаграми, застосування таблиць є менш інформативним і зручним.

➤ **Слайд висновків.** Висновки формулюються у вигляді окремих абзаців. Бажано уникати складних речень, обмежившись більш зручними для сприйняття короткими формулюваннями до 7–8 слів у реченні. Висновки мають відповідати поставленій меті і завданням роботи, отриманим результатам. Формулювання гіпотез та припущень у висновках необхідно звести до мінімуму.

➤ **Слайд «Дякую за увагу!».** Повинен містити це речення великими літерами, що є сигналом закінчення Вами доповіді.

Загальна рекомендована кількість слайдів на презентації не повинна перевищувати 18–20 одиниць (один слайд – не більше 20–30 секунд).

Підготовка презентації

Мультимедійна презентація має допомогти студенту у виступі, але не повинна його замінювати. Якщо доповідь зводиться до прочитання тексту на слайдах, у слухачів може виникнути враження, що Ви не дуже добре орієнтуєтесь в матеріалі. Текст на слайдах не повинен переважати над графічним матеріалом. Перед створенням презентації потрібно продумати її структуру згідно плану Вашої доповіді, обов'язково обговорити це з науковим керівником. Основною метою презентації є ілюстрування та унаочнення основних положень доповіді на захисті.

Ключовими принципами, яких необхідно дотримуватися під час підготовки презентацій курсових робіт, є лаконічність («бритва Оккама»), інформативність, акцентування уваги аудиторії на ключових моментах, прагнення бути цікавим для слухачів, логічність викладу, з короткою аргументацією фактів, вивіреним темп та ін. Важливе значення має самостійне тренування студента перед виступом, можливо, в присутності друзів, близьких людей та ін., щоб мати змогу скорегувати текст виступу, виключити непотрібні елементи. Під час доповіді не слід постійно повертатися обличчям до екрану, тобто спиною до аудиторії. Досвід засвідчує, що найкраще сприйняття матеріалу досягається тоді, коли існує «контакт очима», бажано говорити ключові фрази, приміром: «Зверніть увагу на

екран, схему, малюнок...», «З даних, представлених на рисунку, видно...», «Результати цього експерименту представлені на графіку номер...».

Саму презентацію напередодні виступу необхідно протестувати на демонстраційному комп'ютері, щоб уникнути технічних проблем під час її відтворення на захисті.

Презентації, як правило, виконуються у форматах:

1. *.ppt(x) (Microsoft Office Power Point, Open Office).
2. *.pdf (Adobe Acrobat, Foxit).
3. *.swf (Macromedia Shockwave).
4. *.doc(x) (Microsoft Office Word, WordPad, Open Office).
5. *.html, *.web (будь-який web-браузер).

Допускається вбудовування в презентацію окремих мультимедійних аудіо-та відеофайлів з розширеннями *.mp3, *.wav, *.avi, *.mpeg тощо. Виконання графіків і таблиць допускається з використанням Microsoft Office Excel, Microsoft Origin та ін. Статистичну обробку отриманих результатів можна робити в прикладних програмах (Excel, Statistica тощо).

У цілому потрібно пам'ятати, що від правильності, грамотності та логічності оформлення презентації залежить загальне враження членів комісії та студентської аудиторії від роботи, а, отже, й оцінка. Студенту слід ретельно і старанно ставитися до підготовки та оформлення роботи з дотриманням основних правил та стандартів, наведених у методичних вказівках.

Заключні зауваження

Студент, обираючи тему курсової роботи, вперше прямує до світу самостійних наукових досліджень. Зокрема, його мета полягає в тому, щоб навчитися формулювати наукові проблеми й успішно працювати над їх розв'язанням, перевіряти правильність своїх висновків, формулювати практичні рекомендації і використовувати їх у навчальному процесі тощо. Логіка виконання курсової роботи, послідовність головних етапів і конкретних кроків дослідницького пошуку залежить від багатьох чинників: специфіки предмета й об'єкта, поставленої мети і завдань, конкретного матеріалу дослідження, особистих можливостей дослідника тощо.

Сучасна наука обрушує на молодого дослідника велику кількість інформації. За жартівливим визнанням (а, як відомо, в кожному жарті є доля істини) хіміків, їм у низці випадків буває простіше синтезувати заново якусь сполуку, ніж знайти “в літературі опис уже розробленого синтезу”. Кількість продукції в наукових журналах подвоюється чи не кожних 10 років. Тому вміння правильно організувати роботу з науковою літературою для будь-якого дослідника є надзвичайно важливим.

Опрацювання наукової літератури рекомендується умовно поділити на такі етапи (як відомо, на практиці вони нерідко можуть перехрещуватися, співіснувати):

- складання бібліографії дослідження;
- загальне ознайомлення з літературою, насамперед науково-довідкового характеру, швидкий перегляд змісту;
- поетапне опрацювання літератури, починаючи з основних досліджень, де найбільш глибоко розкрито різні аспекти досліджуваної проблеми;
- перечитування і систематизація, групування в папки із зав'язками законспектованого матеріалу;
- написання основного тексту кваліфікаційної роботи.

Сподіваємося, що студенти знайдуть у навчально-методичному посібнику відповіді на багато питань, пов'язаних із методикою виконання курсової роботи. Водночас у невеликій за обсягом книзі неможливо розглянути усі проблеми, які можуть виникнути під час виконання роботи. У таких випадках студенту слід звернутися до рекомендованої літератури або за допомогою до наукового керівника.

Додатки

Додаток А

Зразок заяви про вибір теми курсової роботи

Завідувачу кафедри
історії України і
методики викладання історії

студента групи СОІ-31

ЗАЯВА

Прошу затвердити тему курсової роботи «_____» і
призначити науковим керівником кандидата (доктора) історичних наук, доцента
(професора) _____.

Дата

Підпис

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ЗАВДАННЯ НА КУРСОВУ РОБОТУ

_____ (прізвище, ім'я, по батькові студента)

Кафедра _____ Дисципліна _____

Спеціальність _____ Курс _____ Група _____ Семестр _____

1. Тема роботи _____

2. Рекомендована література _____

3. Перелік питань, які підлягають розробці _____

4. Дата видачі завдання _____

Термін подачі до захисту _____

5. Студент _____ Керівник _____

*Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи студента (-ки)
спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)»*

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

КУРСОВА РОБОТА

на тему:

**УЧНІВСЬКА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА РОБОТА З ІСТОРІЇ:
ПІДГОТОВКА, НАПИСАННЯ ТА ЗАХИСТ
(на прикладі діяльності Івано-Франківського відділення
Малої академії наук України)**

Студентка 3 курсу, група СОІ–31
Спеціальність 014 Середня освіта
(Історія)

Кузьмич Христина Романівна

Керівник:

Королько Андрій Зіновійович,
кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Івано-Франківськ – 2019

Примітка: вчений ступінь, посада, прізвище та ініціали рецензента, дата захисту виставляються старшим лаборантом кафедри, оцінка – членами комісії.

*Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи студента (-ки)
спеціальності 032 «Історія та археологія»*

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**КИЇВСЬКА СТАРА ГРОМАДА (1859–1863 рр.):
СТРУКТУРА, ІДЕОЛОГІЯ, ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ**

Студентка 3 курсу, група ІА–31
Спеціальність 032 Історія та археологія
Сенюк Галина Михайлівна

Керівник:
Райківський Ігор Ясролавович,
доктор історичних наук, професор

Національна шкала: _____
Університетська шкала: _____
Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Івано-Франківськ – 2019

Примітка: *вчений ступінь, посада, прізвище та ініціали рецензента, дата захисту виставляються старшим лаборантом кафедри, оцінка – членами комісії.*

*Зразок оформлення курсової роботи студента (-ки)
спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)»*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Івано-Франківське обласне відділення Малої академії наук України: етапи становлення і розвитку	7
РОЗДІЛ 2. Характеристика учнівських конкурсних науково-дослідних робіт з історії	14
РОЗДІЛ 3. Методика написання учнівських робіт.....	26
ВИСНОВКИ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	35
ДОДАТКИ	44

***Примітка:** зміст роботи, в якому зазначено обсяг сторінок кожного із структурних елементів плану, подається на другій сторінці.*

*Зразок оформлення курсової роботи студента (-ки)
спеціальності 032 «Історія та археологія»*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Діяльність гуртка «хлопоманів» та їх внесок у формування Київської Старої громади	8
1.1 Організація і становлення гуртка «хлопоманів»	8
1.2 Реакція польської громадськості та російського царизму на розвиток «хлопоманства»	14
РОЗДІЛ 2. Структура та ідеологія Київської Старої громади	19
2.1 Утворення Київської громади та її склад	19
2.2 «Культурництво» В. Антоновича. «Моя сповідь» та «Отзыв из Киева»	24
РОЗДІЛ 3. Культурно-освітня діяльність київських громадівців та їх співпраця з іншими осередками громадівського руху на Україні	29
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ	44

***Примітка:** зміст роботи, в якому зазначено обсяг сторінок кожного із структурних елементів плану, подається на другій сторінці.*

*Список скорочень
назв державних архівних установ України*

Центральні державні архіви

ЦДАВО України – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України
 ЦДАГО України – Центральний державний архів громадських об'єднань України
 ЦЦАЗУ – Центральний державний архів зарубіжної україніки
 ЦЦЕА України – Центральний державний електронний архів України
 ЦДАМЛМ України – Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України
 ЦДІАК України – Центральний державний історичний архів України, м. Київ
 ЦДІАЛ України – Центральний державний історичний архів України, м. Львів
 ЦЦНТА України – Центральний державний науково-технічний архів України
 ЦДКФФА України – Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного

Місцеві державні архіви

Держархів АР Крим – Державний архів в Автономній Республіці Крим
 Держархів Вінницької обл. – Державний архів Вінницької області
 Держархів Волинської обл. – Державний архів Волинської області
 Держархів Дніпропетровської обл. – Державний архів Дніпропетровської області
 Держархів Донецької обл. – Державний архів Донецької області
 Держархів Житомирської обл. – Державний архів Житомирської області
 Держархів Закарпатської обл. – Державний архів Закарпатської області
 Держархів Запорізької обл. – Державний архів Запорізької області
 Держархів Івано-Франківської обл. - Державний архів Івано-Франківської області
 Держархів Київської обл. – Державний архів Київської області
 Держархів Кіровоградської обл. – Державний архів Кіровоградської області
 Держархів Луганської обл. – Державний архів Луганської області
 Держархів Львівської обл. – Державний архів Львівської області
 Держархів Миколаївської обл. – Державний архів Миколаївської області
 Держархів Одеської обл. – Державний архів Одеської області
 Держархів Полтавської обл. – Державний архів Полтавської області
 Держархів Рівненської обл. – Державний архів Рівненської області
 Держархів Сумської обл. – Державний архів Сумської області
 Держархів Тернопільської обл. – Державний архів Тернопільської області
 Держархів Харківської обл. – Державний архів Харківської області
 Держархів Херсонської обл. – Державний архів Херсонської області
 Держархів Хмельницької обл. – Державний архів Хмельницької області
 Держархів Черкаської обл. – Державний архів Черкаської області
 Держархів Чернівецької обл. – Державний архів чернівецької області
 Держархів Чернігівської обл. – Державний архів Чернігівської області

Держархів м. Києва – Державний архів міста Києва
Держархів м. Севастополя – Державний архів міста Севастополя

Галузеві державні архіви

ГДА МО України – Галузевий державний архів Міністерства оборони України
ДА СБ України – Державний архів Служби безпеки України
ГДА Служби зовнішньої розвідки – Галузевий державний архів Служби зовнішньої розвідки України
ГДА МВС України – Галузевий державний архів Міністерства внутрішніх справ України
Укркартгеофонд – Державний артографо-геодезичний фонд України
ГДА Гідрометслужби – Галузевий державний архів гідрометеорологічної служби Міністерства охорони навколишнього природного середовища України
ГДА ФП ФДМУ – Галузевий державний архів фінансових посередників Фонду державного майна України
ГДА Державного департаменту України з питань виконання покарань – Галузевий державний архів Державного департаменту України з питань виконання покарань
Геоінформ України – Державний інформаційний геологічний фонд України
ГДА УДО України – Галузевий державний архів управління державної охорони України
ГДА МЗС України – Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України

Зразок бібліографічного опису використаних джерел курсової роботи студента (-ки) спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Неопубліковані архівні матеріали

Поточний архів Івано-Франківського обласного відділення

Малої академії наук України

Ф. 1. Установчі документи про заснування і діяльність

Івано-Франківського обласного відділення Малої академії наук України

1. Спр. 1. Про затвердження Правил проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України. 11 квітня 2014 р. 1 арк.
2. Спр. 2. Розпорядження Івано-Франківська обласна державна адміністрація «Про відкриття обласного відділення Малої академії наук України. 14 липня 1997 р.». 1 арк.
3. Спр. 3. Історична довідка про діяльність Івано-Франківського обласного відділення Малої академії наук України. Б. д. 5 арк.

Ф. 2. Методичне забезпечення роботи Івано-Франківської обласної організації Малої академії наук України

4. Спр. 1. Правила проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України. нижня межа 24 березня 2014 р. 19 арк.
5. Спр. 2. Вимоги щодо написання, оформлення та представлення учнівських науково-дослідницьких робіт. 5 арк.
6. Спр. 3. Зразки оформлення документів щодо організації проведення I, II і III етапів Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт членів Малої академії наук України. 7 арк.

II. Нормативні документи

7. Зміни до критеріїв оцінювання «Моя батьківщина-Україна». 2017. 2 арк. URL: <http://tourismcenter.if.ua/upload/files/%D0%91%D1%96%D0%.doc>
8. Наказ про затвердження критеріїв оцінки краєзнавчо-дослідницьких робіт Всеукраїнської краєзнавчої експедиції учнівської молоді «Моя Батьківщина – Україна». 2013. 1 арк. URL:

<http://tourismcenter.if.ua/upload/files/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0/%D0%9D%D0%BE%D1.doc>

9. Наказ про затвердження положення про Всеукраїнську краєзнавчу акцію учнівської молоді «Українська революція: 100 років надії і боротьби». 2018. 1 арк. URL: <http://tourismcenter.if.ua/upload/files/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0.doc>
10. Рекомендації щодо проведення обласної історико-краєзнавчої, дослідницько-пошукової, національно-патріотичної акції, присвяченої героям-захисникам незалежної та суверенної України «Герої не вмирають». 4 арк. URL: http://tourismcenter.if.ua/category&category_id=19&page=2

III. Монографії і статті

11. Волинець І. Якою має бути МАНівська робота. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2006. № 10. С. 10–12.
12. Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України. *Історія України*. 2009. № 22–24. С. 54–63.
13. Дем'яненко В. Б., Серьожников О. М. Сучасний стан проблеми активізації дослідницької діяльності учнів Малої академії наук України. *Наукові записки Малої академії наук України* [Текст]: зб. наук. праць. К., 2016. Вип. 8. С. 80–90.
14. Дерев'янку Н. Формування громадянської культури слухачів гуртків Івано-Франківського обласного відділення МАН у закладах нового типу. *Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці* [Текст]: збірник наукових праць. Івано-Франківськ, 2005. С. 283–286.
15. Дмитренко С. І., Павличко О. О. Основні вимоги до підготовки на написання науково-дослідницьких учнівських робіт МАН (Мала академія наук). *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2011. № 4. С. 98–102.
16. Довгий С. Система МАН – наше унікальне досягнення, яке не можна втратити. *Світогляд*. 2012. № 6. С. 56–61.
17. Дослідницька робота МАН. *Рідна школа*. 2008. № 7–8. С. 43–57.
18. Дяків В. Г. Формування творчо-пізнавальної активності школярів шляхом залучення їх до роботи МАН. *Обдарована дитина*. 2013. № 1. С. 15–17.

IV. Підручники і посібники

19. Коляда І. А., Кирієнко О. Ю. Юні історики-дослідники : навч.-метод. посіб. з історії України; [відп. за вип. О. Лісовий]. К., 2015. 371 с.

20. Маланюк Т. З. Краєзнавство і туризм: навч. посібник. Івано-Франківськ, 2010. 200 с.
21. Маланюк Т. З. Туризм і краєзнавство в школі: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2009. 104 с.

***Примітка:** структура списку залежить від характеру теми, використаних джерел. Студент погоджує її в кінцевому варіанті з науковим керівником.*

Зразок бібліографічного опису використаних джерел курсової роботи студента (-ки) спеціальності 032 «Історія та археологія»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Неопубліковані архівні матеріали

**Центральний державний історичний архів України, м. Львів
(далі – ЦДАІ України)**

1. Ф. 196. Політичне товариство «Руська Рада», м. Львів (1870 – 1914 рр.). оп. 1.
Спр. 2. Листування з Галицьким Намісництвом і дирекцією поліції у Львові про порядок введення змін в статут та звітування перед властями. 11 арк.
2. Ф. 196. Політичне товариство «Руська Рада», м. Львів (1870 – 1914 рр.). оп. 1.
Спр. 5. Протоколи засідань членів правління товариства. 46 арк.
3. Ф. 129. Львівський Ставропігійський Інститут, м. Львів (1586 – 1940 рр.). оп. 2.
Спр. 95. Повноваження та лист ради до адвоката Добрянського Івана про призначення його юридичним представником інституту. 6 арк.

**Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника, відділ рукописів
(далі – ЛННБ ім. В. Стефаника, ВР)**

4. Ф. 2. Бібліотека «Народного Дому». оп. 1.
Спр. 600. Протест правління «Руської Ради». 12 арк.
5. Ф. 2. Бібліотека «Народного Дому». оп. 2.
Спр. 318. Листування Б. Дідицького, Я. Головацького, І. Добрянського, В. Ковальського, Т. Павликова, О. Маркова та ін., 445 арк.

II. Опубліковані документи і матеріали

6. Головна Руська Рада. Протоколи засідань і книга кореспонденції / за ред. О. Турія [упоряд.: У. Кришталович та І. Сварник]. Львів, 2002. 269 с.
7. За віру, нарід і права. Руські Ради Надсяння 1848 – 1850 рр. / [Вступ, упоряд. В. Пилипович]. – Перемишль, 2005. 359 с.
8. «Русалка Дністрова»: Документи і матеріали / АН УРСР, Інститут суспільних наук; ЦДАІ УРСР у м. Львові / [відп. ред. Ф. І. Стеблій]. Київ: Наукова думка,

1989. 544 с.

III. Мемуари і спогади

9. Дѣдицкій Б.А. Своежитъевыи записки. Львовъ, 1906. Ч. 1: Где що до исторіи саморозвитія языка и азбуки Галицкой Руси. 93 с.
10. Шах С. Львів – місто моєї молодості. Мюнхен, 1956. 362 с.

IV. Періодика досліджуваного періоду

11. О всенародномъ русскомъ вѣчу во Львовѣ. *Русская Рада*. 1892. 15 февраля. С. 21.
12. Перед виборами. *Діло*. 1911. 6 цвітня (23 марта). С. 3.
13. Что намъ дѣлати? Изъ Коломыйщины. *Слово*. 1879. 13 (25) января. С. 1.

V. Монографії, брошури, статті

14. Аркуша О. Галицький сейм: виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. Львів: НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 1996. 174 с.
15. Жерноклеєв О. Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890 – 1918 рр.). Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ Центру інформаційних технологій. 2006. 536 с.
16. Киричук О. Ідеологія діячів Ставропігійського інституту у Львові в 1848 – 1869 роках. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2001. Вип. 9. – С. 300 – 319.
17. Макарчук С. Москвофільство: витоки та еволюція ідеї (середина 19 ст. – 1914 р.). *Вісник Львівського національного університету*. Серія історична. Львів, 1997. Вип. 32. С. 82–98.
18. Михальський Ю. Польські політичні партії та українське питання в Галичині на початку ХХ ст. (1902 – 1914). Львів: Каменяр, 2002. 168 с.
19. Kulchyski L. Uгода polsko-ruska. Lwow: Z drukarni udzialowej we Lwowie, 1912. 49 s.

VI. Енциклопедичні і довідкові видання

20. Енциклопедія українознавства: Словникова частина. / Наукове товариство ім.Т. Шевченка; Голов. ред. В. Кубійович. Т.7. Париж ; Нью-Йорк, 1984. С. 3648.
21. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навчальний посібник / В.М. Литвин, В.І. Гусєв, А.Г. Слюсаренко та інші. К.: Вища школа, 2002. 430 с.

VII. Підручники і посібники

22. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX ст. К.: Генеза, 2000. 358 с.
23. Марченко М.І. Українська історіографія (з давніх часів до середини XIX ст.) / Марченко М. – К.: Видавництво Київського університету, 1959. 259 с.

VIII. Автореферати дисертацій

24. Борчук С.М. Громадсько-культурна та наукова діяльність І.Шараневича (1829–1901): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України». Чернівці, 1999. 20 с.
25. Міщук А.І. Громадська та наукова діяльність Ю.Целевича (1843–1892): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України». Івано-Франківськ, 2005. 20 с.

***Примітка:** структура списку залежить від характеру теми, використаних джерел. Студент погоджує її в кінцевому варіанті з науковим керівником.*

**Приклади оформлення списку використаних джерел
згідно ДСТУ 8302:2015**

**«Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні
положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД
01.140.40), детально подані на <http://lib.pnu.edu.ua>**

1. *Книга одного автора:*

Киричук О. Львівський Ставропігійський інститут у громадському житті Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Львів: Логос, 2001. 152 с.

Марчук В. Церква, духовність, нація. Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. Івано-Франківськ: Плай, 2004. 464 с.

Сухий О. Національна ідея в програмах та діяльності українських політичних партій Галичини (кінець ХІХ – початку ХХ ст.). Львів: Каменяр, 1998. 132 с.

Оришко С. Патріотичне виховання старшокласників у процесі туристично-краєзнавчої роботи загальноосвітніх навчальних закладів. Івано-Франківськ, 2014. 347 с.

2. *Книги двох авторів:*

Матяш І., Мушка Ю. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині: історія, спогади, арх. док. К.: Києво-Могилян. акад., 2005. 397 с.

3. *Книги трьох авторів:*

Вавричин М., Дашкевич Я., Кришталович У Україна на стародавніх картах. Кінець ХV – перша половина ХVІІ ст. К.: Картографія, 2004. 208 с.

4. *Книги чотирьох і більше авторів:*

Історія екскурсійної діяльності в Україні: Навч. осібник / Федорченко В.К., Костюкова О.М., Дьорова Т.А., Олексійко М.М. К.: Кондор, 2004. 116 с.

Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923: Ілюстрована історія / Адамович С. та ін.; автор ідеї, головний редактор і керівник авторського колективу Кугутяк М. Львів – Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2008. 524 с.

5. *Без зазначення автора:*

Історія Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря / авт. тексту В.Клос. К.: Грані-Т, 2007. 119 с..

На вівтар історії України: Ювілейний збірник на пошану академіка АН

Вищої школи України, професора В.В.Грабовецького / голова редакційної колегії М.В. Кугутяк. Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. 564 с.

Звіт про діяльність облдержцентру туризму і краєзнавства учнівської молоді у 2017 р. / відп. за вип. Косило М. Ю. Івано-Франківськ, 2018. 160 с.

6. *Багатотомні видання:*

Історія Національної академії наук України, 1941—1945 / упоряд. Л.М. Яременко та ін.. К. : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2007. Ч. 2 : Додатки. 2007. 573 с.

Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. К., 1992. Т. 1. 640 с.

7. *Матеріали наукових конференцій, з'їздів:*

Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. Історія: Збірник наукових статей. Частина 2 / співредактори Любомир Винар, Макар Юрій, відповідальний секретар Василь Ботушанський. Чернівці: Рута, 2004. 640 с.

Міжнародний Науковий Конгрес «Українська історична наука на порозі XXI століття». Чернівці, 16-18 травня 2000 р. Доповіді та повідомлення / Українське історичне товариство, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Відп. ред. Л.Винар, Ю.Макар. Чернівці: Рута, 2001. Том. 1. 416 с.

8. *Словники:*

Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навчальний посібник / В.М. Литвин та ін. К.: Вища школа, 2002. 430 с.

9. *Розділ або підрозділ книги:*

Павлишин О. Органи влади, управління та самоврядування. *Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923: Ілюстрована історія*. Львів – Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2008. С. 172–182.

10. *Стаття в науковому збірнику:*

Лисяк-Рудницький І. Українці в Галичині під австрійським пануванням. *Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: у 2 т. Т. 1. К., 1994. С. 413–450.*

Стеблій Ф. Визначна пам'ятка української політичної думки середини XIX століття – «Слово перестороги» Василя Подолинського. *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Т. 228: Праці Історично-філософської секції. – Львів, 1994. С. 443–487.*

Турій О. Українське духовенство і національно-політична боротьба в Галичині під час революції 1848 – 1849 років. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2001. Вип. 9. С. 159–180.

11. *Стаття в журналі:*

Мудрий М. Австрорусинство в Галичині: спроба окреслення проблеми. *Вісник Львівського університету*. Серія історична. Львів, 2000. Вип. 35–36. С. 571–604.

Райківський І. Розвиток українського народознавства в Галичині у першій третині ХІХ ст. *Українознавчі студії*. Івано-Франківськ, 2007 – 2008. № 8–9. С. 278–295.

Кан Ю. Б. Педагогічні можливості туристсько-краєзнавчої діяльності в системі соціально-психологічної корекції міжособистісних відносин учнів. *Педагогічні науки*. Херсон, 2009. Вип. 54. С. 158–164.

Косило М. Позашкільна туристсько-краєзнавча робота на Прикарпатті. *Вісник Прикарпатського університету*. Педагогіка. Івано-Франківськ, 2008. Вип. 25. С. 326–329.

Ладиченко Т. Робота з обдарованою молоддю. Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт членів МАН з історії. *Історія в рідній школі*. 2015. № 11. С. 2–5.

12. *Стаття в газеті:*

Гаврилів Б.М. Місто, в якому ми живемо. *Вечірній Івано-Франківськ*. 2008. 24 липня. С. 5.

Соколовський Г. «Розгортай життя, як сувій полотна». *Буковинське віче*. 1998. 5 грудня. С. 6.

Снігур І. Товариство «Руська Бесіда» в Чернівцях. *Час*. 1999. 21 серпня. С. 14.

13. *Дисертація:*

Добржанський С.О. Товариство «Руська бесіда» на Буковині: організація, ідейні засади, культурно-просвітня діяльність (1869-1940 рр.): Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Чернівці, 2008. 235 с.

14. *Автореферат дисертації:*

Борчук С.М. Громадсько-культурна та наукова діяльність І.Шараневича (1829–1901): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України». Чернівці, 1999. 20 с.

15. *Каталоги:*

Історико-правова спадщина України: кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с.

Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області: кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів: Новий час, 2003. 160 с.

16. *Бібліографічні покажчики:*

Українсько-польські стосунки періоду Другої світової війни у вітчизняній історіографії. Бібліографічний покажчик / уклад: О.Є. Лисенко, О.В. Марущенко. Київ – Івано-Франківськ, 2003. 124 с.

17. *Рецензії:*

Драч О. О. [Рецензія]. *Український історичний журнал*, 2016. № 1. С. 217–219. Рец. на кн.: Темченко А. І. Традиційні мантичні практики: архаїка знакової системи. Черкаси: ІнтралігаТОР, 2015. 112 с.

18. *Тези, доповідь:*

Стефанюк Г. Соціальне становище вчительства Галичини в роки нацистського «нового порядку». *Інтелігенція і влада: матеріали Шостої Всеукраїнської наукової конференції* (Одеса, 20–23 травня 2014 р.). Одеса: Астропринт, 2014. С. 233–235.

Королько А. Культурно-освітня діяльність українських повітових шкільних рад Покуття періоду ЗУНР (листопад 1918 – травень 1919 рр.). *XI Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція присвячена 100-річчю Української національної революції*. Тези доповідей, Чернівці, 20–21 жовтня 2017 р. / Наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці : Технодрук, 2017. С. 82–84.

Мала академія наук, 2016 [Текст]: тези наукових робіт / відп. за вип. Лісовий О. В. К.: НАН України, 2016. 524 с.

19. *Електронний ресурс:*

Квятковський А. Польський слід на Буковині та Північній Бесарабії. 2007. February. 11 с. URL: <http://www.geocities.com/trybuna2000/HDBUKOVINA.doc/> (дата звернення: 12.10.2017).

Під імперською владою. 2008. 35 с. URL: <http://litopys.narod.ru/istukult2/ikultr208.htm>. (дата звернення: 13.10.2017).

Тронько П. Краєзнавство як складова навчально-виховного процесу. *Краєзнавство*. К., 2011. Вип. 3. С. 5–10. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/32632/02->

Tronko.pdf?sequence=1 (дата звернення: 24.01.2018).

Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? Екологія життя : веб-сайт. URL: <http://www.eco-live.com.ua> (дата звернення: 12.10.2017).

*Зразки оформлення додатків до курсової роботи
(таблиці, виписки з документу, фотографії, карти)*

**Таблиця 1. Статистичні дані про роботу підсекцій НТШ
під час головування М.Грушевського**

Підсекції	1894–1902	1903–1913	Разом
1	2	3	4
Джерелознавство	5	8	13
Археологія і праісторія	16	16	32
Княжі часи	24	7	31
Литовські часи	6	10	16
Західні землі XV – XVIII в.	32	44	76
Козаччина	26	66	92
Австрійські часи	21	62	83
Україна під Росією	2	19	21
Мистецтво	2	7	9
Етнографія	21	46	67
Економіка і статистика	8	27	35
Право	22	20	42
Всесвітня історія	1	5	6
Філологія	–	2	2
Інші	–	2	2
Разом	186	341	527

Джерело: Крип'якевич І. З історії Наукового товариства ім. Т.Шевченка. історично-філософічна секція НТШ під керівництвом М. Грушевського у 1894–1913 роках. *Записки НТШ* / під ред. М. Грушевського. Львів, 1991. Т.ССХХІІ. С. 392–411.

**Таблиця 2. Соціальна спрямованість листівок
українських політичних партій Наддніпрянщини (1900–1916 рр.)**

	1900- 1904	1095- 1907	1908- 1914	1914- 1916	Разом
До селян	23	28	4	1	56
До робітників	8	19	8	8	43
До солдатів і матросів	1	2	0	2	5
До інтелігенції	0	0	1	2	3
До громадян	2	6	6	2	16
До студентів	0	5	18	8	31
Разом	34	60	37	23	154

Джерело: Михальський І.С. Використання методу групування при вивченні листівок українських політичних партій початку ХХ ст. *Вісник Київського національного університету*. Історія. К., 2002. Вип. 59–60. С. 26.

Таблиця 3.

Джерело: Маланюк Т. Патріотичне виховання учнів основної школи засобами туристсько-краєзнавчої роботи: монографія. Івано-Франківськ, 2017. С. 101.

**Зі статті Я. Головацького «Становище русинів у Галичині»,
опублікованої у німецькомовному «Щорічнику слов'янської літератури,
мистецтва і науки» (1846 р.)**

... Серед усіх слов'янських народів руський або малоруський народ занепав найбільше. Найчисельніший після великорусів, він, однак, не міг у відповідній пропорції розвинути свій дух у літературі. Відомо, що русини, котрих називають також малоросами або південноросами, частково живуть під російським володінням, де їх нараховує Шафарик 10 370 000 чоловік, частково під Австрією, де їх нараховується 2 774 000. [...] Звідки така духовна мертва тиша? Мала прихильність Росії і Австрії до духовного і літературного національного розвитку русинів не може, очевидно, бути виною цьому всьому. Хоча Малоросія і може показати багатьох людей, котрі мають заслуги у рідній літературі, проте їх надто мало, щоби вони могли вплинути на весь народ, роз'єднаний у державному відношенні. [...]

Якщо уважно придивитися до слов'ян, які живуть під австрійським скипетром, то побачимо, що австрійські русини посідають серед них щодо кількості третє місце, оскільки їх за правом можна вважати кількістю у 3 млн. Уже кілька десятиліть, як великі і малі слов'янські народи Австрії збудилися до нового життя; кожен з них звеличує мову своїх предків, розвиває свою літературу, поширює знання серед свого народу. Чехи, хорвати, словенці й далматинці, серби та словаки змагаються між собою. Такі жменьки людей, як словенці, далматинці, лужицькі серби, словаки, видають часописи, а 3 млн. русинів не можуть похвалитися чимось таким, що могло би бути ознакою їхнього літературного життя. Навіть болгари, що знемагають у мусульманському ярмі, показують ознаки своєї духовної діяльності; а русини під ласкавим пануванням Австрії живуть без літератури, без часопису, без національної освіти, без шкіл, як варвари.

Яка ж причина цієї апатії русинів? Де першоджерело такого духовного конання?.. Передусім бракує руському народові здібних керівників і провідирів, центру і органічного зв'язку окремих частин, а освіченим русинам – необхідної моральної сили, знання справи, любові до батьківщини і самопожертвування. Народ розчленований, пригноблений і ледве животіє без самосвідомості, а його вожді, денаціоналізовані й чужі йому, спокійно присипляють його даліше в цьому сні. А зверху, нарешті, дивляться на цей гнилий застій цілком спокійно і відхиляють посередньо і, можливо, несвідомо, кожний рух, який міг би розбудити сплячих. Друга головна біда – в численному розпорошенні русинів у політичному, соціальному й церковному відношеннях. Дещо менша частина народу перебуває під австрійським пануванням, але навіть і ці неповні 3 млн. політично поділені. Майже 2,5 млн. належать до Галичини, а 0,5 млн. до угорської корони. Нарешті,

галицькі русини у релігійному відношенні діляться на уніатів і неуніатів (на Буковині близько 150 тис.).

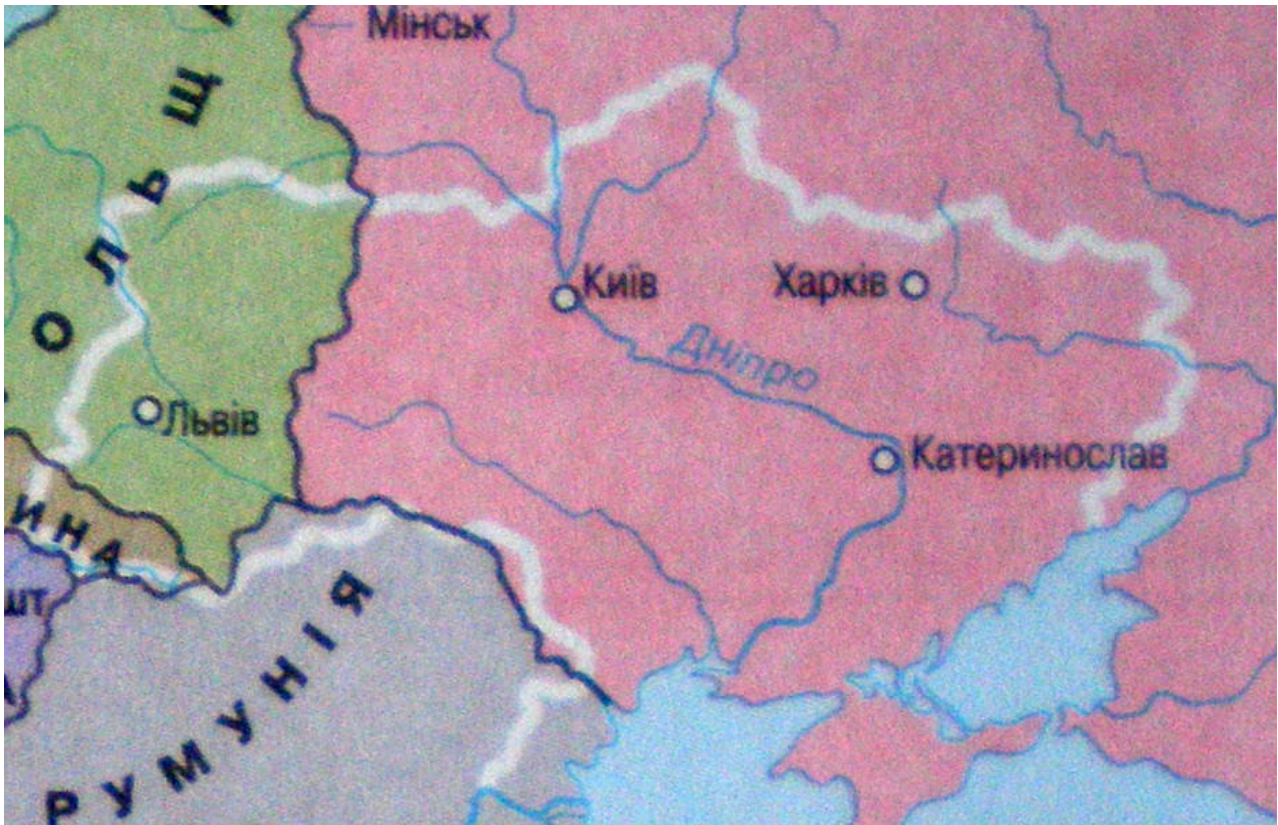
Джерело: “Русалка Дністрова”. Документи і матеріали. К, 1989. С.247 – 249.

Володимир Кубійович. Фото 30-ті рр. ХХ ст.

Джерело: Ленцик В. Проф. Володимир Кубійович як організатор української науки. *Будівничі НТШ й ЕУД: Володимир Кубійович (1900 1985 рр.), Ананас Фіголь (1908 – 1983 рр.)* / Передм. В. Маркуса. К.: Вид-во АТ «Обереги», 1998. С. 220.

Карта. Українські землі в 1920-х рр.

Джерело: Україна. Історичний атлас. 10–11 класи. К.: Мапа, 2006. С. 12–13.

Засоби текстового зв'язку в науковій праці¹

Мовленнєва функція	Мовні засоби
Послідовність викладу	по-перше, по-друге, по-третє з одного боку, з іншого боку насамперед, наостанку передусім почнемо з того, що ... спочатку також тепер далі одночас після того як ... нарешті на закінчення
Ступінь вірогідності повідомлення	очевидно безумовно без сумніву безперечно напевне певно певна річ звичайно (як) відомо мабуть
Послідовність у часі	спочатку, потім, тепер насамперед перш ніж після того як ... одночасно наприкінці
Причина і наслідок, умова і наслідок	якщо ... , то оскільки тому (а) відтак позаяк таким чином внаслідок завдяки тому, що ... у зв'язку з тим, що ... через те, що ... в результаті це пов'язано з ... отже зважаючи на те, що ... з огляду на те, що ...

¹ Детальніше див.: Коломієць В.О. Як виконувати курсову роботу: Метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. К.: Вища школа, 2003. С. 62–64.

	з огляду на викладене вище зважаючи на викладене вище це спричиняться тим, що ... це залежить від того, що ...
Зіставлення, протиставлення	так само, як і ... як.., так і (а) проте але навпаки в той самий час однак втім
Доповнення, уточнення	водночас зокрема крім того щоправда наприклад як-от цебто разом з тим точніше зауважимо
Узагальнення, висновок	Отже Таким чином Відтак Узагальнююче сказане З розглянутого можна зробити такі висновки ... Зважаючи на викладене вище ... Звідси ... Звідси висновок ... Підсумовуючи ...
Ілюстрація до сказаного	наприклад так проілюструємо це на ... кілька прикладів опишемо кілька випадків, коли ...
Перехід до нової думки	Розгляньмо ... Перейдемо до ... Ще одне:

*Мовні засоби, які використовуються при цитуванні
та переказі використаних джерел²*

Цитування	Переказ
Коваленко писав / пише: «...»	Коваленко вважав / стверджував, що ...
Як писав / писав Коваленко: «...»	Коваленко гадав, що ...
Як твердив Коваленко: «...»	Коваленко стверджував, що ...
Як підкреслює Коваленко: «...»	Коваленко вказує на ...
Згідно з Коваленком: «...»	Автор наголошує на ...
Згідно з уявленнями Коваленка: «...» За словами Коваленка: «...»	Коваленко виділяє / зазначає / гадає/ підкреслює / пропонує / рекомендує / розрізняє / стверджує / вважає, що ...
На думку Коваленка: «...»	За Коваленком, ...
Коваленко гадає, що «...»	За словами Коваленка, ...
Як (справедливо) зазначив Коваленко: «...»	На думку Коваленка, ...
Коваленко вважає, що в цьому віці «...»	З точки зору Коваленка, ...
Коваленко зазначав з цього приводу, що «...»	Згідно з Коваленком / концепцією авторів, ...
Коваленко так характеризує ... : «...»	Коваленко вбачає головну причину ... в ...
«..., – зазначає Коваленко, – ...»	Коваленко дійшов висновку, що ...
«..., – читаємо у Коваленка, – ...»	У цій статті автор доходить висновку, що ...
«..., – резюмує Коваленко, – ...»	Якщо йти за Коваленком, то ...
Як не згадати слова Коваленка: «...»	Коваленко зазначав / зазначає з цього приводу, що ...
Можна навести такі слова видатного педагога: «...» У Коваленка знаходимо таку цитату: «...»	
Причину такої ситуації Коваленко бачить у тому, що «...» Коваленко, проте, відстоює іншу точку зору, згідно з якою «...»	Коваленко у своїй книзі (...) зазначає, що ...

² *Детальніше див.:* Коломієць В.О. Як виконувати курсову роботу: Метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. К.: Вища школа, 2003. С. 64–65.

Список рекомендованої літератури

1. Бейлін М.В. Основи наукових досліджень. Навчально-методичний посібник. Харків, 2012. 184 с.
2. Белый И.В., Власов К.П., Клепиков В.Б. Основы научных исследований и технического творчества. Харків, 1989. 200 с.
3. Білуха М.Т. Основи наукових досліджень. К., 1997. 271 с
4. Валеев Г.Х. Гипотеза педагогического исследования. *Педагогика*. 1999. № 5. С. 22–26.
5. Гальченко С.І., Силка О.З. Основи наукових досліджень: навч.-метод. посіб. Черкаси, 2015. 93 с.
6. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. К.: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 20 с.
7. ДСТУ 2394-94 Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення. Чинний від 01.01.1995. К.: Держстандарт України, 1994. 88 с.
8. ДСТУ 5034:2008 Інформація і документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять. К.: Держспоживстандарт України, 2009. 38 с.
9. Єріна А. М., Захожай В. Б., Єрін Д. Л. Методологія наукових досліджень: Навчальний посібник. К., 2004. 212 с.
10. Жалоба І.В. Основи наукового дослідження: Навчально-методичний комплекс. К., 2006. 23 с.
11. Ковальчук В.В., Мойсеєв Л.М. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. 5-е вид. К., 2008. 240 с.
12. Киридон А. М. Методичні рекомендації щодо виконання й захисту курсових та випускних кваліфікаційних / магістерських робіт. К., 2008. 88 с.
13. Колесников О.В. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. К., 2011. 144 с.
14. Коломієць В.О. Як виконувати курсову роботу: Метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. К., 2003. 69 с.
15. Крушельницька О.В. Методологія і організація наукових досліджень: Навчальний посібник. К., 2006. 206 с.
16. Основи наукових досліджень: навчальний посібник / за ред. В.Ісаюк, Є.Р.Чернишової. К., 2012. 144 с.
17. Палеха Ю.І., Леміш Н.О. Основи науково-дослідної роботи. Навчальний посібник. К., 2013. 336 с.
18. Пилипчук М.І., Григор'єв А.С., Шостак В.В. Основи наукових досліджень. Підручник. К., 2007. 270 с.

19. П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі. Навчальний посібник. К., 2003. 116 с.
20. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. К., 2007. 254 с.
21. Ростовський В.С., Дібрівська Н.В. Основи наукових досліджень та технічної творчості. Підручник. К., 2009. 96 с.
22. Свердан М.М., Свердан М.Р. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. Чернівці, 2006. 352 с.
23. Серета Л.П., Павленко В.С. На допомогу авторам навчальної літератури: Навч. посіб. К., 2001. 79 с.
24. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенський, З. Терлак. Львів: Фенікс, 1996. 368 с.
25. Соловійов С.М. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. К., 2007. 176 с.
26. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методологія наукових досліджень: Підручник. 2-ге вид. К., 2007. 317 с.
27. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень. Конспект лекцій: Посібник. К., 2004. 208 с.
28. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. К., 2004. 240 с.
29. Чорненький Я. Я., Чорненька Н. В., Рибак С. Б. Основи наукових досліджень. Організація самостійної та наукової роботи студента: Навч. посіб. К., 2006. 208 с.
30. Швецова-Водка Г. М. Документознавство: навч. посіб. К., 2007. 398 с.
31. Шейко В.М., Кушніренко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності. Підручник. 5-те вид., стер. К., 2006. 307 с.
32. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень: Конспект лекцій. К., 2005. 208 с.

ЗМІСТ

Передмова	С. 3
Положення про курсові роботи	С. 4
Методичні рекомендації до виконання та оформлення курсових робіт	С. 7
Технічне оформлення роботи	С. 15
Захист курсової роботи	С. 17
Підготовка мультимедійної презентації на захисті роботи	С. 19
Заключні зауваження	С. 23
Додатки	С. 24
Список рекомендованої літератури	С. 54